

### **ЛИМОНОВОТО ДЪРВО**

През 1998 година, петдесетата годишнина от Войната за независимост и Катастрофата, лимоновото дърво умря. През последните години беше раждало все по-малко лимони и през пролетта на 1998 само два сбръчкани лимона с твърди кори се отрониха на земята – единственото доказателство, че дървото някога е раждало плод.

„Такова е естеството на нещата; всички неща умират на тази планета“ – каза Далия. – „Дърветата умират прави“. В продължение на две-три години учителите от арабската детска градина „Отворен дом“ окачваха балони и панделки по клоните му, за да учат децата да различават цветовете. Панделките се вееха от вятъра и изглеждаше сякаш лимоновото дърво е подменено с коледно. Накрая се изви буря и събори дървото, оставяйки само дебел, изкорубен пън.

Далия се надяваше, че един ден Башир, Ханом, Нуха, Гиат и други от семейство Хаири ще се завърнат в къщата в Рамла, за да засадят ново дърво като символ на обновлението.

На 25 януари 2005 година пълната луна се показва над крайбрежната равнина източно от Средиземно море и освети Далия, вървяща заедно с група арабски и еврейски тийнейджъри към ъгъла на градината на къщата в Рамла. В ръцете си носеха лимонова фиданка. По корените ѝ беше залепнала пръст във формата на кофа. „Изглежда толкова крехка!“ – каза Далия.

Беше Ту Б'шват, деня, който еврейските мъдреци наричат празник на новата година за дърветата, и един от еврейските тийнейджъри спонтанно бе предложил този ден като идеалния момент да посадят ново лимоново дърво.

„Години наред отлагах този момент, заради семейство Хаири“ – каза Далия. – Но на празника на дървета-

та усетихме, че е точният момент и да, наистина, това е ново поколение. Сега децата ще посадят своето дърво в своя дом“. Тя каза, че не иска да пречи на децата, които са избрали този ден, еврейския празник, за да посадят ново лимонovo дърво в старата градина на Ахмад Хаири.

Ръцете на Далия, заедно с ръцете на арабските и еврейските деца, спуснаха фиданката в изкопа край стария пън. После всички отидоха в кухнята и донесоха ведро вода и всеки от тях нежно отгъпка почвата наоколо.

„Семейство Хаири не присъстваха, затова нещо липсваше“ – спомня си Далия. – „Но празнотата се запълваше от всички тези деца. Пънът също беше там, много красив. Точно до него посадихме новото дръвче. Не можех да оставя миналото просто така. Като възпоминателен камък от тези, които се поставят на гробищата. Болката на историята ни.

„Това посвещение не изтрива спомените. Нещо израства от старата история. От болката израства нещо ново“.

„Не знам как ще го възприемат“ – каза Далия за семейство Хаири. – „Според мен беше правилно“. И добави: „Това означава крачка напред. Означава, че следващото поколение създава нова реалност. Че поверяваме нещо в техните ръце. Поверяваме им и старото, и новото“.

В крайна сметка, решението какво да се посади, кога и къде беше на Далия. Башир, когато чу по телефона, каза от Рамала, че се радва. Може би някой ден, каза той, ще се върне в дома си в ал-Рамла и в този ден сам ще види дръвчето.